

Conference name – VII Міжнародна науково-практична конференція «Scientific Research: Theoretical Foundations and Practical Applications»

Section name – Мистецтвознавство

Художньо-образна мова формування декоративної композиції

Марущак Оксана Василівна,

кандидат педагогічних наук, доцент
Кафедра образотворчого, декоративного мистецтва,
технологій та безпеки життєдіяльності
ksanamar77@gmail.com

Романенко Світлана Василівна,

здобувачка ступеню вищої освіти бакалавра

Будикіна Богдана Сергіївна,

здобувачка ступеню вищої освіти бакалавра

Павловська Євгенія Анатоліївна,

здобувачка ступеню вищої освіти бакалавра

Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

Анотація. У статті розкрито сутність художньо-образної мови формування декоративної композиції; визначено основну мету декоративної композиції; схарактеризовано засоби виразності композиції на площині, основні прийоми формування декоративної композиції. Зазначено, що художньо-образна мова в зображенні декоративної композиції передбачає поєднання фантазійності, умовності зображення та використання колірної символіки.

Ключові слова: декоративна композиція, художньо-образна мова, засоби виразності композиції, прийоми формування декоративної композиції, стилізація, художня трансформація.

Abstract. The article reveals the essence of the artistic and figurative language of the formation of a decorative composition; the main purpose of the decorative composition is defined; the means of expressiveness of the composition on the plane, the main methods of forming a decorative composition are characterized. It is noted that the figurative language in the depiction of a decorative composition involves a combination of fantasy, convention of the image and the use of color symbolism.

Keywords: decorative composition, figurative language, expressive means of composition, methods of forming decorative composition, stylization, artistic transformation.

Декоративність визначається як художня якість твору з властивою для нього гармонійною взаємодією з предметно-просторовим середовищем, для якого він замислювався і виконується як елемент композиційної схеми. В галузі мистецтва термін декоративності використовується у двох аспектах: по-перше, декоративне зображення виконується на площині із застосуванням двомірної перспективи, що ефективно відображає зв'язок предметів з простором, наприклад, в інтер'єрі та екстер'єрі будівель; по-друге, термін «декоративність» насамперед вказує на художній метод, спрямований на створення об'ємного художнього образу.

Художні прийоми, що зумовлюють декоративність творів мистецтва, багаті, різноманітні і специфічні для кожного виду мистецтва. Важливу роль у створенні ефекту декоративності твору відіграють декор (у т.ч. орнамент або його деталі), виразність природної фактури матеріалів і властивих їм особливостей пластичної форми, композиції, організація лінійних ритмів, пластичних обсягів і колірних плям, інтенсивність звучання кольору, виразність і фактура барвистого мазка тощо.

Декоративність є одним з головних художніх засобів творів декоративно-ужиткового мистецтва. Вона властива і творам образотворчого мистецтва, як станковим, так і монументально-декоративним. Відтак, декоративною є така композиція, як, наприклад, панно, вітраж, вишивка, розпис або мереживо, що зумовлює гармонію та завершеність, збагачення предметів, одягу, книжкової, журнальної та рекламної продукції.

Декоративна композиція становить композицію з високим рівнем виразності, в основу формування якої покладено модифіковані, стилізовані або абстрактні елементи. Такі елементи, що зумовлюють її декоративний вид, підсилюють її чуттєве сприйняття [1]. Завершена декоративна композиція є самостійним витвором мистецтва, який передає глядачеві емоції, думки та почуття. Композиція відображає побудову, співвідношення частин твору мистецтва, що становлять певну єдність. Для всіх без винятку видів мистецтва композиція твору відіграє визначальну роль у сприйнятті глядачем. Незалежно від стилю та напряму твору першочерговим завданням під час його створення є побудова правильної композиції, динаміки, руху. Необхідно, щоб кожна деталь мала своє місце, колір, тон, щоб усі частини узгоджувалися і підкорялися цілому.

Основна мета декоративної композиції полягає у формуванні максимально виразного образу з повною або частковою відмовою від реального зображення. У декоративній композиції таке реалістичне зображення може заважати або бути зайвим.

Творча діяльність людини розвивається за різними напрямками. Один напрям передбачає прагнення митця найправдоподібніше зобразити об'єкти й явища оточуючого світу; інший – прагнення до створення форм, що не існують у природі і з'являються у фантазії та уяві митця.

Декоративна композиція – це композиція, що створюється з урахуванням реального сприйняття світу на основі уявних форм. Результатом є асоціативно-

образне рішення. З метою реалізації свого задуму, митець оперує формами й елементами, що існують і перевтілені ним на основі власного асоціативного сприйняття [2]. Відповідно, художник створює форми, які можуть опосередковано відображати сутність будь-якої реальної форми. У декоративній композиції світосприйняття митця формує особливе зображення реального світу за допомогою форми, кольору, розміру.

Засоби виразності композиції на площині становлять лінія, точка, пляма, колір – універсальні засоби, за допомогою яких можна зобразити будь-яку форму, створити ілюзію простору, визначити настрій та асоціативні відчуття [3]. Колір є основною об'єктивною характеристикою елемента і засобом графічної виразності. Кольором можна підсилити емоційне сприйняття образу. Водночас колір характеризує предмет і відображає емоційний стан. Виразність застосовуваних матеріалів підкреслює умовність зображення.

Для декоративної композиції характерне використання художньо-образної мови в зображенні. Вона передбачає поєднання фантазійності, умовності зображення та використання колірної символіки.

Декоративна композиція може бути представлена різноманітними зображувальними формами й основними художніми засобами гармонізації. За цих умов форма і предмет зображуються умовно-узагальнено, відображаючи характерні ознаки предмету. У формуванні декоративної композиції головним є отримання самостійного образного рішення, що реалізується використанням спеціальних прийомів.

До основних прийомів формування декоративної композиції належать стилізація та художня трансформація. Стилiзація умовно подiляється на два види: зовнiшня поверхнева стилiзація i творча стилiзація.

Творча стилізація у формуванні декоративної композиції відрізняється індивідуальним характером. Такий прийом передбачає авторське бачення та художнє перетворення явищ і об'єктів оточуючого середовища, в результаті чого з'являються абсолютно нові стилізовані зображення елементів та об'єктів.

Зовнішня поверхнева стилізація передбачає наявність зразка для відтворення. В його основу покладено принцип наслідування, наприклад, стилям відомих майстрів, творчим прийомам будь-якого народу, стилю будь-якої епохи, відомим художнім течіям тощо. Водночас розглядувана стилізація не повинна представляти форму прямого копіювання. У процесі імітування певного зразка митець має відобразити власну індивідуальність, що може реалізуватися, наприклад, у контексті обраного сюжету, нового колориту, загального композиційного рішення тощо та визначатиме цінність нового стилізованого зображення.

Найефективнішим прийомом у створенні декоративної композиції є творча стилізація. Найчастіше замість поняття творчої стилізації застосовують термін «інтерпретація», яке означає нове зображення, що суттєво відрізняється від оригіналу, тобто абсолютно нове авторське бачення об'єкту або предмету. Митець

наново створює певний натуральний об'єкт у вигляді художнього символу. У процесі інтерпретації реалізується творчий принцип тріади: вивчити, оцінити та покращити.

Мета творчої стилізації у формуванні декоративної композиції полягає у створенні нового художнього образу, що відображає характерні риси й авторське бачення об'єктів оточуючого світу [1]. До основних засобів прийому творчої стилізації належать: узагальнення форми, символічність зображення; визначення характерного силуету та (або) контуру; геометризація елементу та навколишнього простору; барвистість.

Визначені засоби відображають, з одного боку, етапи процесу стилізації, з іншого, – її основні напрями, які визначають характер стилізованого зображення, а етапи – варіанти для трансформації образу. Узагальнення та символічність зображення зумовлюють свідому відмову від реалістичного зображення. Водночас необхідно виявити образну сутність зображуваних предметів, об'єктів, явищ, щоб у потенційного споглядача виник яскравий емоційний образ. З метою визначення силуету та (або) контуру необхідно виявити або уявити найхарактерніше, впізнаване розташування об'єкту відносно глядача. Для одних предметів – це фронтальне зображення (наприклад, каштановий лист), для інших – це вигляд збоку (наприклад, кінь, кухоль тощо). З декількох характерних ознак стилізованого об'єкту необхідно обрати один, зробити його домінуючим, нейтралізувавши інші характерні риси.

Відтак, для стилізованого зображення властиве свідоме спотворення та деформація розмірів, пропорцій зображуваних реалістичних предметів, явищ, об'єктів. Результатом творчої стилізації є зображення об'єктів з узагальненими ознаками, що надають зображенню символічності.

Слід зазначити, що від реального зображення одразу відокремлюють всі деталі. Для зображення залишається тільки те, що робить його впізнаваним, а саме контур та (або) силует, який відображується за допомогою лінії або плями. Геометризація визначає ступінь відмінності стилізованої форми від реальної. У процесі роботи стилізованій формі можна надавати нових обрисів, застосовуючи композиційні прийоми роботи «по сітці», збільшуючи або зменшуючи рівень геометризації, сприяючи більшій виразності та декоративності нового зображення. Цьому сприятиме й добір відповідних графічних прийомів і засобів. Графічні засоби забезпечують відображення на площині змістовного та емоційного наповнення об'єкту, дають змогу художньо трактувати образ у контексті авторської позиції митця, підказують, а інколи й визначають характер перетворення зображення реального об'єкту.

Художня трансформація за допомогою різноманітних зображувальних засобів і прийомів становить другий прийом формування декоративної композиції, що передбачає такі способи: створення нової форми зображуваного об'єкту, зміна абрису; зміна розмірів предмету; порушення масштабності зображуваних об'єктів; спрощення або ускладнення умовної конструкції об'єкту; зміна реального

кольору, різне колірне рішення одного мотиву.

Головна мета художньої трансформації полягає в перетворенні реальних форм в абстрактні. За необхідності, стилізоване зображення можна перетворити на абстрактне. Це свідчить про те, що обидва прийоми формування декоративної композиції взаємопов'язані. Частково вони відображають послідовні етапи формування декоративної композиції, зокрема, стилізація – перший етап, художня трансформація – другий етап.

Стилiзація й абстракція зображення об'єкта взаємопов'язані з його виразністю. Мета обох прийомів полягає в тому, щоб якнайкраще передати зміст об'єкта, предмета, явища реального світу.

У формуванні декоративної композиції кожна реальна форма наповнюється умовним змістом. Важливу роль у перетворенні відіграє образний початок, у результаті об'єкт реального світу набуває рис казковості, фантастичності й, водночас, умовності. На відміну від реалістичного зображення в декоративній композиції створюваний образ може перетворитися на об'єкт в цілому, наприклад, не на конкретну пташку, а на умовну пташку в цілому.

3-поміж графічних засобів перевага надається лініям і плямам, внаслідок чого можливі такі варіанти: використання плавних ліній у формуванні мелодійних, жіночних образів; застосування ламаних ліній у формуванні активних, напружених монументальних, частково агресивних образів. Товщина ліній може варіюватися, як доповнення можуть використовуватися кольорові лінії.

Декоративна композиція на основі плям сприяє максимальному силуетному узагальненню форм. Існує чимало варіантів класифікації плями: за формою, за наявністю контуру, за характером заповнення, за тоном, за кольором тощо. Кожен варіант зумовлює певне відображення характерних якостей об'єкта.

Найчастіше застосовується лінійно-плямове зображення. У цьому випадку необхідно органічно, композиційно грамотно сформувати гармонію з плям і ліній. Плями слід організувати в єдиний візерунок, що є цікавим сам по собі, за ритмом і силуетом. Крім того, необхідно орнаментально-логічно пов'язати лінії з ритмічно розкиданими плямами, щоб вони створили цілісний графічний образ.

Таким чином, декоративна композиція становить особливий вид зображення, що відображає як характерні риси реального об'єкту, так і авторську позицію митця. У створенні гармонійної декоративної композиції важливого значення набуває стильова єдність усіх елементів зображення. Пластична організація ліній та орнаментального декору має підпорядковуватися характерним формам натурної постановки. Створення виразного образу в декоративній композиції відбувається у контексті деякого перебільшення другорядних особливостей реального об'єкту з метою підсилення виразності характерних елементів. Художня трансформація має здійснюватися відповідно до виявлених і підсиленних природних якостей об'єкту, його індивідуальних особливостей.

Декоративна композиція завжди спрямована на реалізацію конкретної мети – підсилення виразності реального об'єкту, предмету, явища; емоційне насичення

образу зображуваного предмету; полегшення сприйняття глядачем авторського задуму. Митець, використовуючи реальний об'єкт як першоджерело, фантазуючи, перевтілює його в образ за допомогою графічних засобів і прийомів стилізації та художньої трансформації.

Стилізація та художня трансформація як прийоми декоративної композиції становлять основу для створення виразного образу з метою виявлення його нових естетичних якостей. Нині декоративна композиція утворює базовий елемент для настінного розпису, мозаїки, ліпнини, різьблених, карбованих і кованих виробів, для гобеленів, вітражів та інших виробів декоративно-ужиткового мистецтва.

Список використаних джерел:

1. Марущак О.В., Масюк В.О. Декоративність як форма організації художнього образу. *Сучасні тенденції підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій, педагогів професійної освіти і фахівців образотворчого та декоративного мистецтва: теорія, досвід, проблеми*: зб. наук. пр. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2022. Вип. 5. С. 187-192.

2. Марущак О.В., Соловей В.В. Розвиток у майбутніх учителів трудового навчання та технологій образно-асоціативного мислення у процесі проектно-художньої діяльності. *Розвиток технологічної освітньої галузі в руслі Нової української школи*: зб. матер. Всеукр. наук.-практ. конф. (29 вересня 2023 р., м. Полтава) / За заг. ред. проф. В.П. Титаренко, А.Ю. Цини; Полтав. нац. пед. ун-т імені В.Г. Короленка. Полтава: ПНПУ імені В.Г. Короленка, 2023. С. 465-471.

3. Соловей В.В., Марущак О.В., Лукова О.М., Багрій Д.С. Навчання майбутніх учителів трудового навчання та технологій основам композиції у декоративно-ужитковому мистецтві. *Сучасні технології підготовки майбутніх учителів трудового навчання та технологій, педагогів професійної освіти і фахівців образотворчого та декоративного мистецтва: теорія, досвід, проблеми*: зб. наук. пр. Вінниця: ТОВ «Меркьюрі-Поділля», 2021. Вип. 3. С. 22-28.